Cariyeler, Efendiler ve Pusuda Bekleyenler: Osmanlı İstanbul'unda Hamile ve Çocuk Annesi Cariyeler Üzerine Düşünceler (1790-1880)

Yahya ARAZ*

I. Giriş

7 Eylül 1799'da Yedikule'ye yakın Hacı Piri mahallesinde oturan Mumcular Kethüdası Seyyid Numan Ağa aynı iş kolunda yiğitbaşı olan Ebubekir aracılığıyla Davutpaşa Mahkemesi tutanaklarına geçirilmek üzere tatlıya bağlanmış bir anlaşmazlığın ayrıntılarını iletti. Ebubekir Ağa artık çözüme kavuşmuş bu anlaşmazlığın karşı tarafında olan Kahveci Mehmet'in de hazır bulunduğu mahkemede benzer vakalardan şaşkınlıkla karşılanmadığı anlaşılan cümleler sarf etti. Söylediğine göre Kahveci Mehmet bir süre önce Mumcular Kethüdası Seyyid Numan Ağa'nın Alime[1] adındaki cariyesiyle cinsel ilişkide bulunmuştu. Alime bu ilişkiden hamile kalmış ancak hamile kaldığını anlayınca karnındaki çocuğu düşürmek için ilaç kullanmaya kalkışmış,[2] bu nedenle de canından olmuştu. Taraflar arasında büyük tartışma ve kavgalara yol açan, Alime'nin ve belki de hiç istemediği bir ilişkinin ürünü olan karnındaki bebeğinin trajik ölümünün sahiplerine verdiği acı değildi. Numan Ağa bir "mal" olarak sahip olduğu cariyesi

* Dokuz Eylül Üni. Buca Eğitim Fak. / yahyaaraz@gmail.com
Çalışmayı okuyarak katkılar sunan ve bir kısmını maalesef cevaplayamadığım çok değerli sorular üreten arkadaşım Dr. Leyla Kayhan Elbirlik'e ve mahkeme kayıtlarına ulaşmam konusundaki cömert desteği için İstanbul Müftülüğü Şer'iyye Sicilleri Arşivi'nde görevli Dr. Ayhan Işık'a müteşekkirim.

[1] Makalede geçen cariye isimlerinin bazılarını yanlış okumuş olma ihtimalimi en baştan belirtmek istiyorum.

[2] "… hamlini iskât içün mu'âlece ve müteessiren fevt olmağla …"

Alime'nin bedelini istiyordu. Mehmet önceleri bu iddiaları reddedecek, bir süre sonra aracıların araya girmesiyle geri adım atacak ve Numan Ağa ile anlaşmayı kabul edecektir. Aralarındaki uzlaşmaya göre Mehmet, Alime'nin bedeli olarak altmış kuruş ödemeyi taahhüt edecek bunun karşılığında Numan Ağa da Mehmet'e yönelik suçlamalarından ve "zina" iddialarından vazgeçecekti. Taraflar Davutpaşa Mahkemesi'ne olayın "ayrıntılarını" aktarmak ve yaptıkları anlaşmayı bildirmek için başvurmuştu.[3]

Alime'nin hikâyesi Osmanlı köleliği içinde sayıları erkek kölelerin çok üzerinde olan ve büyük çoğunluğu ev içi hizmetlerde çalıştırılan (Toledano, 1998: 6-7), Osmanlıların, kapsayıcı bir tanımlamayla cariye[4] olarak nitelendirdikleri kadın kölelerin ev içi yaşamları, sahipleri, ailenin diğer fertleri, komşular ve genel olarak toplumla ilişkilerinin anlaşılmasına katkı sağlamaya çalışan bir makale için iyi bir başlangıç olabilecek niteliklere sahiptir. Ancak buna benzer vakaların sağladığı ipuçları cariyelerin, efendilerin ve cariyelerle isteğe ya da zora dayalı cinsel ilişki kuranların birbirleriyle uyuşmayan beklentileri Alime'nin trajik ölümüyle ilgili bazı ayrıntıların atlanmış ya da mahkemeye bilinçli olarak yanlış aktarılmış olabileceğini düşündürmektedir. Efendisinden ya da bir başkasından hamile kalmış bir cariyenin çocuğunu düşürmeye çalışması tipik bir cariye davranışı değildi. Aksine cariyeler, efendilerinden olmasa dahi, hamile kalmış olmayı ve bu hamileliği korumayı durumlarında iyileşmeye yol açabilecek bir gelişme olarak görüyorlardı (Toledano, 2010: 78). Bu nedenle efendilerinden ya da bir başkasından hamile kalan cariyelerin çocuğunu düşürmeye çalışmak onların değil çoğunlukla efendilerinin, onun yakın akrabalarının ya da ilişkiye girdikleri kişilerin eylemiydi. Aşağıda ayrıntılandırılmaya çalışılacağı üzere en azından bu noktada özgür hizmetçilerle cariyelerin durumunu birbirine karıştırmamak yerinde olacaktır. Ancak özgür ya da köle ev içi hizmetlerde çalışan kızların/kadınların[5] benzer cinsel baskılar ve tehditler altında yaşamlarını sürdürmek zorunda kaldıklarını tahmin etmek güç değildir. Salvatore Bono, Yeniçağ İtalya'sında Müslüman kölelerin dünyasına eğilen çalışmasında kadın köleler için "pek çok olayda onların satın alındıkları andan itibaren kolayca el altında bulunabilecek birer zevk nesnesi olarak kabul edildiklerini varsaymak doğru olur" (Bono, 2003: 396-397) diye yazmıştır.

Cariyelerin efendileri ve etrafta bulunan diğer erkekler karşısındaki savunmasızlığı yazdıklarında aile ve ev içi yaşamla ilgili olabilecek her konuya özel bir ilgi gösteren Tanzimat dönemi aydınlarının da dikkatinden kaçmamıştır. Gazete, dergi, roman ve tiyatro gibi gündelik yaşamın bir parçasına dönüşen ve daha geniş kitlelere ulaşma fırsatını sunan araçları kullanarak fikirlerini paylaşma ve anlatma imkanı bulan Tanzimat aydınları, Osmanlı köleliğinin şefkat dolu, yu-

[3] *DŞS* 33, v. 23a, hkm. 2. Dipnotlarda kısaltılarak verilen arşiv kaynaklarının eksiksiz künyesi kaynakçada verilmiştir.

[4] Bu çalışma boyunca sadece cariye olarak nitelendirilecek kadın köleler renklerine, yaşlarına, görünüşlerine bağlı olarak farklı isim ve işlevlere sahipti (Tucker, 1985: 167-168).

[5] Ev içi hizmetlerde çalışan kızların/kadınların büyük bir çoğunluğu evlenmemiş genç kızlardan oluşmaktaydı. Bundan sonra geçtiği yerde sadece "kızlar" kullanılacaktır.

muşak, insani boyutlarını vurgulamayı ihmal etmeden[6] cariyelerin kendilerine yönelebilecek cinsel saldırılara karşı ne kadar savunmasız olduklarını ve bunun hamilelik, düşük, satılma gibi olası sonuçlarını usanmadan anlatmışlardır. Dönemin edebi anlatılarında evin kızının (küçük hanım) erkek köleyi baştan çıkarması, onunla sevişmesi rastlanmayan bir durum değildi. Ancak anlatıların çoğunda etraflarındaki erkeklerin (buna erkek köleler de dahildir) zevk aracına dönüşebilen cariye motifi ön plandadır. Bu anlatılarda cinsel ilişkiye zorlanan, ilişki sonrasında hamile kalan, hamile kaldığında da ya satılan ya da şiddet görüp düşük yapmaya zorlanan cariyeler hemen dikkat çekmektedir (Parlatır, 1987).

Osmanlı kölelik araştırmaları cariyelerin gündelik yaşamları, efendileri ve varsa evin diğer köle ve hizmetçileriyle ilişkileri üzerine detaylı analizler yapmaya imkân verecek boyutlara ulaşmamış olmakla birlikte onların köleleştirildikleri andan itibaren cinsel istismara açık olduğunu belgelemiş durumdadır. Elbette efendisinin malı kabul edildiği için cariye ile efendisi arasındaki ilişki hiçbir şekilde içinde zor kullanmayı barındıran tecavüz gibi tanımlamalarla anlatılmıyordu (Zilfi, 2005: 134). Ancak araştırmaların gün yüzüne çıkarttığı vakalardan anlaşılacağı üzere cariyeler efendilerinin dışında başkaları tarafından da cinsel baskılara maruz kalabiliyorlardı. Böyle ilişkilerden cariye sahiplerinin ne kadar haberdar olduklarını ya da bununla ne kadar ilgilendiklerini tahmin etmek zordur. Konuyla ilgili olarak mahkemelere yansıyanlar cariye sahiplerinin, cariyelerinin başkaları tarafından tecavüze ya da cinsel baskıya uğramış olmalarından ziyade hamile bırakılmış ve eğer bakire iseler bekaretlerini yitirmiş olmalarıyla ilgilendiklerini göstermektedir. Bekaretin yitirilmiş olması ya da hamile kalınması cariyenin değerinde bir düşüşe yol açıyordu (Zilfi, 2010: 205; Toledano, 1998: 70).[7] Ancak bu kaygıların cariyelerin cinsel istismarına yönelik vakaların her zaman şikayet konusu yapılmasını sağladığını düşünmek yanıltıcıdır. Cariyenin, sahipleri dışında, ailenin diğer erkekleri tarafından hamile bırakılmış olması fazla yaygaraya ve söylentiye yol açmadan aile içinde bir an önce halledilmesi gereken bir sorun olarak görülebiliyordu. Bu durumda olayı mahkemeye sunan çoğunlukla hamile bırakılmış cariyelerin kendisiydi. Önemli oranda mahkeme tutanaklarına dayanan bu çalışmanın temel konusunu ve malzemesini de kazanma ihtimalleri çok az olmasına karşın durumlarının daha da kötüleşebileceği endişesi içinde sorunlarını, başlarına gelenleri ve isteklerini mahkemenin önünde cesurca anlatmaya çalışan bu cariyeler oluşturmaktadır.

---

[6] Osmanlı köleliğinin insani boyutlarına vurgu yapılması konuya değinen çalışmaların ana temalarından biridir. Emine Fuat Tugay, "muhtemelen Osmanlı İmparatorluğu köleliğin en insani şekilde uygulandığı ülkeydi" diye yazmıştır (2013: 500). Literatür üzerine bir değerlendirme için bkz. Toledano, 1998: 135-154.

[7] Buraya yeni doğum yapmış cariyelerin sütanne olarak iyi bir fiyata alıcı bulabildikleri notu düşülmelidir. Bkz. Tugay, 2013: 503; Eremya Çelebi, 1988: 56; Abdülaziz Bey, 2002: 26. Nazan Maksudyan 19. yüzyılda gazete ilanlarıyla alınıp satılan emzirme dönemindeki köle kadınlara değinmiştir (2008a: 45-46). Köle kadınlar Rönesans İtalya'sında da sütanne olarak işlev görebiliyorlardı (Klapisch-Zuber, 1987: 141-142).

Bu çalışma Osmanlı arşivlerinden sınırlı sayıda belge kullanmış olmakla birlikte esas olarak ele aldığı dönemin İstanbul'una ait mahkeme kayıtlarına dayanmaktadır. Çalışma için sur içi İstanbul'undan Davutpaşa ve ayrı yönetim birimleri olmasına karşın büyük İstanbul'un bir parçası olarak kabul edilebilecek Galata ve Üsküdar mahkemelerine ait kayıtlar temel alınmıştır. Osmanlı mahkeme kayıtlarının kölelik araştırmalarına sağlayabileceği katkıların üzerinde çeşitli vesilelerle durulmuştur. Mahkeme kayıtlarının, hem köle sahipleri hem de kölelerin kendisi üzerine sağladığı zengin verilerle bu konudaki temel kaynakların başında geldiği konusunda görüş birliği mevcuttur (Hanna, 2005: 119-130; Zilfi, 2005: 131-138). Bununla birlikte Hakan Erdem, haklı bir şekilde, mahkeme kayıtlarının Osmanlı kölelik araştırmaları için yegâne kaynak olarak gösterilmesine karşı çıkmaktadır. Ona göre mahkeme kayıtlarının yanında "Osmanlı'da köleliğe ilişkin bir malzeme kıtlığından ziyade, arşiv kayıtları ya da başka kaynaklar olsun, değerlendirilmeyi bekleyen bol malzeme vardır" (Erdem, 2013: 8-9). Gerçekten de Osmanlı memurlarının çeşitli kademelerde ürettiği kayıtlar yerel düzeyde mahkemelerin sessizce geçiştirmeye çalıştığı ya da hakkında çok az ayrıntı sunduğu bazı konuların ayrıntılandırılmasını sağlayabilecek zengin veriler barındırmaktadır.

Maalesef cinsel istismara maruz kalan ve hamile bırakılan cariyelerle ilgili şu ana kadar incelenmiş hiçbir mahkeme kaydı Ehud Toledano'nun 19. yüzyılın ortalarında Mısır zaptiye kayıtlarından yararlanarak ele aldığı Kafkasyalı Şemsigül'ün hikâyesi kadar ayrıntılı değildir. Şemsigül henüz yirmi yaşına varmadan sahibi tarafından hamile bırakılacak, şiddet görüp düşük yapmaya zorlanacak ve satılmaya çalışılacaktır. Ancak Şemsigül, başına gelen bütün talihsizliklere karşın şanslı sayılırdı. Çocuğunu, her şeye rağmen sağ salim doğurabilmiş, maruz kaldığı baskı ve kötülüklere şahit olan "iyiliksever" kimselerin yardımlarını alarak ayrıntılı bir soruşturma yapılabilmesi için yetkililerin dikkatini çekebilmişti (Toledona, 1998: 54-80). Aynı dönemde böyle bir destekten mahrum hamile bırakılmış birçok cariye başlarına gelenleri anlatmak için çırpınıyordu. Ne yazık ki Osmanlı mahkemeleri efendi cariye ilişkilerinde, cariyelerin lehine açık kanıtların olmadığı durumlarda, efendilerin söylemini kolaylıkla benimsiyor, cariyelere ya da hizmet edenlere yönelik umursamazlığını dava metinlerinin ürpertici soğukkanlılığının içine gizlemeyi iyi beceriyordu. Böyle bir tavır, kararların güçlü olanların yani efendilerin lehine üretilmesi sonucunu doğurmaktaydı. Mahkemeler, cariyelerin uğradıklarını düşündükleri mağduriyetleriyle biraz daha yakından ilgilenmeye istekli olsaydı çok daha farklı anlatılar ve ayrıntılarla karşılaşmak mümkün olabilirdi. Mahkemeye başvuran hamile cariyelerin hiçbirinin iddiasını kanıtlayamamış olması yeterince düşündürücü değil midir? Mahkemeler cariyelere, sahiplerine "itaat" etmeyi tenbih etmek dışında onların lehine sonuçlar doğurabilecek küçük şüphelerin peşinden gidemez miydi? Soruların ima ettiği, konuyla ilgili olarak mahkeme tutanaklarına yansıyan ifadelerin ve verilen kararların son derece dikkatli bir okumayı gerektirdiğidir.[8] Oysa yetkililer

[8] Osmanlı mahkemelerinde davalar tutanaklara geçirilirken bir özetleme işlemine tabi tutulmaktaydı (Zilfi, 2005: 135-138). "Sakk mecmuaları" özetleme işleminin bir düzen ve

istediklerinde, kişilerin mahrem dünyalarına dokunma pahasına, davayı biraz daha derinleştirebilecek kanıtların üzerine gidebiliyordu.[9] Ancak ne olursa olsun kayıtlara birkaç satırla yansıyıp kaybolan cariyelerin anlatmak için çırpındıkları hikâyelerinin toplamından çok sayıda Şemsigül hikayesi çıkarmak pekâlâ mümkündür.

II. "Ümm-i Veled": Efendilerin Daveti ve Çocuk Annesi Cariyeler

"Osmanlı köle düzeni, kölelerin sürekli olarak toplumla bütünleşerek tam üyeler haline geldiği açık bir düzendi" (Erdem, 2013: 34). Köleler özgürlüklerine kavuştuktan sonra toplumun içine karışıyor, evleniyor, iş kuruyor hatta kendilerine köle satın alıp hizmetçiler tutuyorlardı.[10] İslam dünyasında ve buna bağlı olarak Osmanlı toplumunda köleler birkaç yoldan azat edilebiliyor yani özgürlüklerine kavuşabiliyorlardı. Köleler İslam'ın teşvik ettiği üzere hiçbir karşılık beklenmeden sadece Allah rızası için birkaç yıl hizmet ettikten sonra kölelik bağından azat edilebiliyordu. Bunun yanında köle sahiplerinin kölelerinin kendi ölümlerinden sonra azat edilmesini istemeleri de bu bağlamda değerlendirilebilecek yaygın bir uygulamaydı. Sahiplerinin ölümüne bağlı olarak azat edilmesi beklenen köleler "müdebber" olarak tarif edilirdi. Bu şekilde efendileri yaptıkları düzenlemelerle öldükten sonra kölelerinin azat edilmesini sağlayabilirlerdi. Bunun yanında köleler adına "mükâtebe" denilen bir sözleşme çerçevesinde efendilerine belli bir bedel ödeyerek özgürlüklerini elde edebiliyorlardı (Aydın ve Hamîdullah, 2002: 241-243; Erdem, 2013: 191-192).

Cariyeler için efendilerinden hamile kalıp çocuk sahibi olmak özgürlüklerini kazanıp toplumla bütünleşmenin temel yollarından biriydi (Schacht, 2000: 857-859). Bunun için sahibinin çocuğun kendisinden olduğunu kabul etmesi şarttı.[11] Efendisinden çocuk sahibi olan cariyeler ümm-i veled olarak adlandırılır, satılamaz ve başkasına devredilemezdi. Ancak efendisi ümm-i veledi olan cariyesiyle evlenmek zorunda olmadığı gibi onu bir başkasıyla evlendirme hakkına da sa-

belli hukuki kalıplar çerçevesinde yapılmasını sağlamak için kâtiplere yol göstermekteydi (Kaya, 2005: 379-416). Bu çalışmanın ele aldığı dönemde yazılmış iki sakk mecmuasında cariyelerin hamilelikleri ve ümm-i veled iddialarıyla ilgili dava örnekleri için bkz. Çavuşzade, 1277/1860: 71-72, 99-101, 107-108; Debbağzade, 1259/1843: 66-69. Burada yer alan dava örnekleriyle aynı konuda mahkeme tutanaklarına yansıyan kayıtlar arasında başvuranların şahsi bilgileri dışında neredeyse hiçbir fark yoktur.

[9] Bu bağlamda aşağıda üzerinde durulacak ilginç bir vaka için bkz. BOA, *A. MKT* 137-30 (3 Temmuz 1848); BOA, *A. MKT.MVL* 9-50 (17 Temmuz 1848).

[10] Yalnızca bir zamanlar köle olan kadın ve erkeklerin evlilik ilişkileriyle ilgili kayıtların çokluğu ayrı bir incelemeyi hak etmektedir.

[11] Sahipleri tarafından ümm-i veled oldukları kabul edilen ve buna dayanarak azat edilen cariyelere iki örnek için bkz. *DŞS* 91, v. 2b, hkm. 7 (5 Kasım 1832); *DŞS* 140, s. 19, hkm. 41 (22 Ağustos 1877).

hipti.[12] Efendilerinden hamile kalan cariyeleri birkaç ihtimal bekliyordu. Efendileri onlara özgürlüğünü verip evlenebilir ya da özgürlüklerini kazanmalarını kendisinin ölümünden sonrasına erteleyebilirdi. Ümm-i veled cariyeler için efendileri yaşarken özgürlüklerini kazanmak onların ölümünden sonra diğer mirasçılarla ortaya çıkabilecek sorunlardan sakınmak için çok daha avantajlıydı. Bunun olmadığı durumlarda cariyeler sahiplerinin mirasçılarına karşı ümm-i veled olduklarını kanıtlamak zorunda bırakılabiliyorlardı. Kanıtlama sorumluluğu cariyelere aitti. Bunu yapamayan cariyeler satılabiliyor, çocukları da mirastan mahrum kalıyordu. Sahiplerinin ümm-i veledi oldukları kabul edilen cariyelerin çocukları özgür bir anneden doğan çocukların sahip oldukları tüm hakları edinirlerdi. Buradaki temel mesele önemli oranda ölenin mirasının paylaşımıyla ilgiliydi. Cariyenin ümm-i veledi olduğunu iddia ettiği kişinin akrabaları mirasa yeni ortaklar istemiyordu.[13]

Cariyeler için hamile kalıp çocuk sahibi olmak her zaman özgürlüğün kapısını aralamıyordu. Efendilerinden hamile kaldıklarını ya da çocuk sahibi olduklarını iddia eden cariyelerin mahkemelere yaptıkları başvurular Osmanlı cariyeliğinin yaygın sorun alanlarından biriydi. Bu başvuruların çok azı cariyelerin lehine sonuçlanmaktaydı. Böyle davalarda efendiler bütün iddiaları reddediyor mahkemeler de kanıtların yokluğu durumunda onların sözünü esas alıp cariyelerin söylediklerinin üzerine gitmeyi gerekli görmüyordu. Cariyelerin ümm-i veled iddialarının mahkemeye taşınması cariyelerle efendileri arasındaki çeşitli sorunların bir yansımasıydı. Hamile kalan cariyelerin karnı zaman geçtikçe şişmeye başlıyordu. Balıkhane Nazırı Ali Rıza Bey aynı dönemlerde İstanbul'da cariyelerle efendileri arasındaki gönül ilişkilerinin "konaklarda hanımefendiler arasında" nasıl da eğlenceli söylentilere konu olabildiğini aktarmıştır (2011: 364-365). Gönül ilişkilerinin söylenti malzemesi olması bir kenara karnı şişen bir cariyeyi kimse görmezlikten gelemezdi. Cariyelerin arzu ettiği, sahiplerinin çocuğun kendilerinden olduğunu kabul etmesiydi. Bu durum Osmanlı mahkeme kayıtlarında "davet etmek" tanımlamasıyla anlatılıyordu.[14] Cariyeler hamile olduklarını sürekli bir şekilde efendilerine hatırlatıyor onları harekete geçmeye ve bir karar almaya zorluyorlardı. Ancak aile içindeki baskılar, sorumluluktan kaçma isteği ve cariyenin başkasından hamile olabileceği şüphesi gibi sebepler bu arzunun gerçekleşmesini zora sokuyordu. Bu durumda birkaç aylık hamile cariyelerin satılması kararlaştırılıyordu.[15] Hamile cariyelerin mahkemeye başvurması genellikle

[12] Konuyla ilgili birkaç fetva için bkz. Feyzullah Efendi, 2009: 104. Ele alınan dönemin İstanbul'unda sahiplerinin ümm-i veled cariyelerini başkasıyla evlendirmesi uygulamasının var olduğuna ilişkin herhangi bir bulgu yoktur. Ancak böyle bir geleneğin izlerini imparatorluğun farklı coğrafyalarında sürmek mümkündür. 17. yüzyılın ilk yarısında Konya'dan böyle bir örnek için bkz. Sak, 1992: 130.

[13] BOA, *A. MKT.UM* 212/26 (15 Ekim 1855). Ayrıca Debbağzade, 1259/1843, 66-69.

[14] "… [sahibim] tarih-i ilâmdan altı ay mukaddem beni vat' ve ihbâl idüb ol-vechle … vat'ından nâşi altı aylık hamlim olduğunu [sahibime] ifade etmiş isem de davet etmediğinden mâada … " *DŞS* 130b, v. 52b, hkm. 8 (3 Aralık 1865).

[15] Sahiplerinden hamile kaldıklarını iddia ettikleri halde ümm-i veled olarak tanınmayıp satılması kararlaştırılan ya da satılan cariyelere birkaç örnek için bkz. *DŞS* 106b, v. 27a, hkm.

satış kararının alınmış olmasından sonra gerçekleşiyordu. Öyle ki bazı cariyeler hamile olduklarını efendilerine bildirip reddedildikleri halde mahkemeye başvurmayı satış kararının alınmasına kadar erteliyorlardı.

29 Mayıs 1870'te Davutpaşa Mahkemesi'ne başvuran altı aylık hamile Zenciye[16] Halime bu cariyelerden yalnızca biriydi. Halime sahibi Hacı Mehmet Ağa'nın hazır bulunduğu mahkeme oturumunda onun altı ay önce kendisini "vat""[17] edip hamile bıraktığını söyleyecektir. Söylediğine göre hamileliğinin üzerinden üç ay geçtikten sonra meseleyi Hacı Mehmet'e açıp ondan ümm-i veledi olduğuna ilişkin davette bulunmasını istemiş ancak isteği geri çevrilmiştir. Halime umutlarını yitirip vazgeçmeye niyetli değildi. İsteğini sahibine hatırlatmaya devam etmiş fakat bir türlü sonuç alamamıştır. Sahibi hamileliğin üzerinden altı ay geçtikten sonra onu satmayı kararlaştırınca son bir umut olarak, sahibine "itaat" etmesi tavsiyesini alacağı mahkemeye başvuracaktır.[18]

Cariyelerin büyük bir ihtimalle kaybedeceklerini bildikleri bir mahkeme sürecini, durumlarını tescil ettirme isteğinin dışında, neden başlattıklarını tahmin etmek güçtür. Yalnız ortada olan onların ümm-i veled iddialarını satıldıktan sonra dahi sürdürmeye devam ettirmiş olmalarıdır. Halime'nin davasını görüp ona sahibine itaat etmesi tavsiyesinde bulunan Davutpaşa Mahkemesi 3 Ocak 1871'de bir başka cariyenin, Çerkes Gülbuy'un daha karmaşık olan davasına bakacaktır. Gülbuy önceki sahibi Şeyh Mustafa Efendi'den dört aylık hamile olduğunu iddia ediyordu. Söylediğine göre Şeyh Mustafa dört ay önce onu vat' edip hamile bırakmış daha sonra şimdiki sahibesi Saide Hanım'a iki bin yedi yüz elli kuruşa satmıştı. Ümm-i veledi olduğunu Şeyh Mustafa'ya defalarca hatırlatmış ancak bir sonuç elde edememişti. Şimdi de yeni sahibesi Saide onu satmayı arzu ediyordu. Gülbuy mahkemeden araya girmesini talep ediyor, Saide'nin kendisini satmayıp ümm-i veledi olduğunu düşündüğü Şeyh Mustafa'ya geri vermesini istiyordu. Mahkemenin kararı onun hiçbir beklentisini karşılayacak gibi değildi. Mahkemede ona önce davasının "iltifâta şâyân" olmadığı anlatılacak daha sonra sahibesine itaat etmesini yani karnındaki çocukla birlikte satılmayı kabul etmesini tenbih edecektir.[19]

3 (27 Haziran 1842); *DŞS* 109b, v. 2b, hkm. 6 (28 Haziran 1844); *DŞS* 112b, v. 9a, hkm. 4 (24 Mayıs 1847); *DŞS* 112b, v. 12b, hkm. 5 (12 Temmuz 1847); *DŞS* 115b, v. 11a, hkm. 2 (9 Aralık 1849); *DŞS* 130b, v. 52b, hkm. 8 (3 Aralık 1865); *DŞS* 132b, v. 59a, hkm. 5 (9 Ocak 1868). Yer kaplamaması adına daha fazla örnek vermeyi gerekli görmüyorum.

[16] Kayıtlarda geçtiği şekliyle kullanıyorum.

[17] Vat' kelimesi Osmanlı hukuk metinlerinde ve mahkeme kayıtlarında her türlü cinsel ilişkiyi anlatmak için yaygın olarak kullanılan bir tanımlamaydı.

[18] *DŞS* 134b, v. 18b, hkm. 5.

[19] *DŞS* 134b, v. 20a, hkm. 1. Hamile cariyelerin ümm-i veled iddialarıyla mahkemeye taşıyıp başkasına satılmamayı istedikleri davaların yer aldığı kayıtların büyük çoğunluğu aynı kelimelerle bitiyordu. Mahkemede, soğukkanlılıkla, cariyenin açtığı davanın "meşru' ve iltifâta şâyân" olmadığı kendisine anlatılıyor, eskiden olduğu gibi sahibine itaat etmesi tenbih ediliyordu.

Bazı cariyeler usluca itaat etmekten daha fazlasını yapıyor satıldıkları yeni sahiplerine "ben senin yanında durmam/benden sana cariye olmaz"[20] gibi serzenişlerle başkaldırıyor, ümm-i veledi olduğunu iddia ettikleri eski sahiplerine geri verilmeleri için sorunlar çıkarıyorlardı. Bu durumda şikayet eden değil edilen oluyorlardı. 24 Ekim 1872'de Esma Hanım cariyesi Çerkes Pervin'i kendisine itaat etmediği gerekçesiyle Davutpaşa Mahkemesi'ne şikayet edecektir. Mahkeme Pervin'e sahibesine neden itaat etmediğini sorduğunda önceki sahibinin ümm-i veledi olduğunu bu nedenle ona geri verilmesi gerektiğini ileri sürecektir. Aslında Pervin'in hikayesi "aile içinde" oluşmuştu. Onun eski sahibi Esma'nın kocası Hüseyin'den başkası değildi. Ancak Pervin iddialarını destekleyebilecek hiçbir kanıt ortaya koyamamıştı.[21] Mahkemenin sahibine itaat etmesi konusunda yaptığı uyarılara rağmen Pervin'in huysuzluk yapmaya devam edip etmediğini bilmek ilginç olurdu.

Cariyelerin ümm-i veled iddiasıyla mahkemeye taşıyıp kaybettikleri davalarda sahiplerinin çocuğun kendisinden olduğunu sürekli bir şekilde reddetmiş olmaları şaşırtıcı değildir. Çocuğun kendisinden olduğunu düşünen cariye sahipleri gecikmeden ya da mahkemenin araya girmesini beklemeden bunu yapıyorlardı. Elbette mağdur oldukları ön kabulünden yola çıkarak cariyelerin her söylediğini doğru kabul edip bunun üzerinden bir tartışma yürütmek çok sağlıklı değildir. Ancak gerçek olan cariyelerin cinsel istismara maruz kaldıkları ve bunun hamilelikle sonuçlanabildiğiydi. Aşağıda üzerinde durulacağı üzere cariyeler efendilerinin dışında etraflarındaki başka erkeklerin de cinsel erişimine karşı savunmasızdı. Bu nedenle efendilerinden olduğunu iddia ettikleri hamilelikleri başka bir erkekten kaynaklanıyor olabilirdi. Bunun yanında efendiler de kendilerinden olan bir hamileliği yukarıda ifade edilen sebeplerle geri çevirebilirlerdi. Bu süreçte ilginç olan cariyelerin çocukların babası olarak efendilerinde ısrar etmiş olmalarıdır. Ne mahkemeler ne de çocuğun kendilerinden olduğunu reddeden efendiler cariyelerin kimden hamile kaldığıyla ilgilenmemiştir. Oysa bu çocukların bir babası olmalıydı. Cariyelerin etrafında baba olabilecek ancak sorumluluk kabul edecek cesareti olmayan, "pusuda bekleyen" çok sayıda erkek vardı.

III. Hamile Cariyeler: Anneler Babaları Çağırıyor!

Avrupa'da ev içi hizmetlerde çalışan kızlar üzerine yapılan araştırmalarda evlerin erkeklerle kadınların karşılaşmasına müsait yapısının ev içi hizmetlerde çalışan kızların cinsel istismarında etkisi olduğuna değinilmiştir. Erkek hizmetçilerle kadın hizmetçilerin yaşam ve dinlenme alanlarının birbirinden kesin bir şekilde ayrılmamış olması, kız hizmetçilerin yattıkları odaların rahat ulaşılabilirliği cinsel istismarın daha kolay gerçekleşmesine imkân tanıyordu (Hill, 2005: 138; Fuchs ve Moch, 1990: 1020-1021). Batılı araştırmacılar ev içi hizmetlerde çalışan

[20] Bu ifadeler yeni sahibine itaat etmeyen Şirin ismindeki zenciye bir cariyeye aittir. Yalnız hamile olup olmadığına ilişkin bir bulgu yoktur. Bkz. *DŞS* 81b, v. 6b, hkm. 5 (27 Aralık 1840).

[21] *DŞS* 135b, v. 19a, hkm. 2.

kızların cinsel istismara en açık toplumsal kesimlerden biri olduğunu ortaya koymuştur. Evin efendisi, onun çocukları, erkek hizmetçiler ve misafirler bu istismarın başını çekiyorlardı (Hill, 2005; Harrington, 2009: 21-71). Osmanlı dünyasında özellikle konak yaşamına hakim olan ve bu sayede kadın erkek ilişkilerini daha sıkı bir şekilde denetim altında tutma imkânını veren haremlik selamlık uygulamasının konağın cariye ve hizmetçilerine cinsel erişimi ne kadar sınırlayabildiği tartışmalıdır (Toledano, 1998: 73; Zilfi, 2010: 110-111).[22] Böyle bir tartışma ayrıntılı bir şekilde yapılmayı hak etmekle birlikte bu çalışmanın konusu değildir. Ancak bu tartışmaya cariyelerin yaşamları ve onlara cinsel erişimi olan erkekler üzerinden önemli katkılar sunulabileceği açıktır. Elbette cariyelerin tümü kendilerinden başka köle ve hizmetçilerin de bulunduğu konaklarda/büyük evlerde yaşamıyorlardı. Kayıtlar dönemin İstanbul'unda daha küçük evlerde oturup mütevazı bir yaşam süren çok sayıda esnaf ve zanaatkârın bir cariyeye sahip olduklarını göstermektedir.

Ele alınan dönemde İstanbul'da cariyelerin cinsel baskı ve saldırılarına maruz kaldığı erkekleri üç grup altında toplamak mümkündür:

1. Sahiplerinin akrabaları,

2. Evin erkek hizmetçileri ve cariye sahiplerinin iş yerlerindeki arkadaşları, ortakları ve çalışanları,

3. Cariyelerin satılmak için bekletildikleri yerlerde ve esirci evlerinde köle alım satımına bakan erkek esirciler, onlara hizmet edenler, adı bilinen/bilinmeyen yabancılar ve misafirler.

Her bir gruptaki erkeklerin cariyelerle ilişki kurma ve geliştirme şekilleri, kayıtların çoğu zaman bunu tartışmaya imkan verecek ayrıntılar konusundaki ketumluğuna karşın, farklılaşabiliyordu. İlişkilerin önemli bir kısmının güçlü zayıf kavramsallaştırması çerçevesinde bir ön kabul olarak zora dayandığı varsayılsa da cariyelerin de her gruptaki erkekler için farklı beklentileri olabileceği göz ardı edilmemelidir. Cariyelerin cinsel istismarıyla ilgili davaların büyük çoğunluğu yine cariyelerin kendisi tarafından mahkemelere yansıtılıyordu. Yukarıda ifade edildiği üzere birkaç aylık hamile cariyeler mahkemelere başvuruyor, kendilerini hamile bırakanların ismini veriyor ve hamile kaldıkları gerekçesiyle sahiplerinin kendilerini satmamasını istiyorlardı. Toledano'ya göre; cariyeler, durumlarını, düşük yapmanın yasal olarak izin verilmediği[23] ve tıbben mümkün olmadığı bir noktaya kadar saklamaya çalışırlardı. Fakat pek azı düşük yapmaya hamile kalışın ilk dört ayı içinde izin verildiğini bilecek kadar bilgili olurdu; her hâlükârda çocuğa tam ne zaman hamile kalındığının belirlenmesi güçtü (Toledano, 2010: 78).

[22] Dönemin İstanbul'unda konak yaşamı ve evlerin yapısı için bkz. Abdülaziz Bey, 2002: 155-222; Balıkhane Nazırı Ali Rıza Bey, 2011: 351-365.

[23] İslam Hanefi Hukuku'nda, farklı görüşlerin varlığına ve hoş karşılanmamasına karşın, hamileliğin ilk dört ayında (yüz yirmi güne kadar) düşük (iskât-ı cenin) yapmaya izin verilmiştir. Konuyla ilgili hukuki tartışmalar ve düzenlemeler son dönem Osmanlı dünyası bağlamında Demirci ve Somel tarafından etraflıca tartışılmıştır (2008: 377-420).

Gerçekten onun cariyelerin hamileliklerini saklamaya çalıştıkları yönündeki tespiti çok yerindedir. Ancak sorunu mahkemeye kendileri götüren cariyelerin büyük çoğunluğunun en az dört aylık hamile olmaları[24] onların hamileliklerini iyi saklayabildikleri gibi bu konuda nasıl davranacaklarına ilişkin bilgi sahibi olduklarını da ima etmektedir. Büyük çoğunluğunun kaç aylık hamile oldukları konusunda tereddütleri yoktu. Belki de hukukun bu konuda nasıl işlediği hakkında etraflarındaki "iyiliksever" kimselerin yardımlarını alıyorlardı. Elbette bu değerlendirmeler hamile kalan cariyelerin ne kadarına hamileliğin erken dönemlerinde düşük yaptırıldığının hiçbir zaman bilinemeyeceği gerçeği hesaba katılarak düşünülmelidir.

Cariyelerin cinsel istismarıyla ilgili davaların çok az bir kısmı sahipleri tarafından mahkemeye iletiliyordu. Onların temel kaygısı cariyelerinin başkalarıyla cinsel ilişkiye girmiş/zorlanmış olmasından ziyade hamile kalmış ya da bekâretlerini yitirmiş olmalarıydı. Diğer taraftan cariyelerin mahkemelere taşıdıkları cinsel istismar/tecavüz davalarının hiçbiri iddianın ötesine geçip cariyelerin lehine sonuçlar üretmemiştir. Cariyeler iddialarını kanıtlayamıyorlardı. Hiç kimse, en azından mahkeme kayıtlarına yansıdığı kadarıyla, cariyelerin ilgilendiği konuyla yani onların kimden hamile kaldıklarıyla ilgilenmiyordu. Cariye sahiplerinin bu konuda bir fikirleri olmaydı. Ancak mahkemede susmayı tercih ediyorlardı. Cariyelerin, kendilerine yabancı bir dünyada tek başlarına anlatmak için uğraş verdikleri davalarını kanıtlayamamış olmaları sözlerinin işaret ettiği kişinin cinsel istismarına uğramadıkları anlamına gelmemelidir. Aşağıda işleneceği üzere bazı bulgular söylediklerinin ciddiye alınması gerektiğini göstermektedir. İddialarını kanıtlamakta güçlük çekmeleri ve efendilerinin bu konudaki suskunluğu önemli oranda istismarına uğradıkları erkeklerin hatırı sayılır bir kısmının sahiplerinin akraba ve tanıdıkları olmasından kaynaklanıyordu.

1848 baharında Üsküdar Mahkemesi'ne bir buçuk ay arayla iki cinsel istismar vakası yansıdı. Vakaların ikisinde de cariyeler efendilerinin damatlarını kendilerine tecavüz etmekle suçlayacaktır. Önce 13 Nisan'da Zenciye Fedayi sahibi Hacı Mehmet Ağa'nın hazır olduğu mahkeme oturumunda onun damadı Ali Ağa'nın kendisini vat' ettiğini iddia edecektir. İddiasına göre bu ilişkiden bir çocuk doğurmuştu. Fedayi sahibinin kendisini satma girişiminin engellenip ümm-i veledi olduğunu düşündüğü Ali Ağa'ya teslim edilmesini, bedelinin de ondan tahsil edilip Mehmet Ağa'ya verilmesini istiyordu.[25] Yaklaşık bir buçuk ay sonra 28 Mayıs'ta aynı mahkemeye başvuran Zenciye Halime'nin de iddiaları ve istekleri benzerdi. Sahibi Keresteci Mustafa Ağa'nın damadı Kolağası[26] Hacı Abdullah'ın vat'ından dokuz aylık hamile olduğunu söyleyecektir. Büyük bir

[24] Bunun istisnaları yok değildi. Sahiplerinin kendilerini satma girişimi karşısında mahkemeye başvuran biri bir aylık, ikisi üç aylık hamile cariyeler için bkz. *DŞS* 133b, v. 57a, hkm. 1 (17 Ekim 1869); *DŞS* 133b, v. 2b, hkm. 7 (6 Ocak 1868); *DŞS* 135b, v. 37a, hkm. 2 (27 Nisan 1873).

[25] *ÜŞS* 607, v. 7b, hkm. 5.

[26] "…asâkir-i hazreti şahâneden kolağası El-hac Abdullah Ağa ibn İbrahim…". Kolağalık, yüzbaşılıkla binbaşılık arasında bir askeri rütbeydi. Bkz. Pakalın, 1983: 288.

ihtimalle satılabilmesi için doğum yapması bekleniyordu.[27] Kayınpederlerin ikisi de mahkemede hazır, damatlarının yokluğunda, cariyelerin iddialarını reddediyorlardı.

Cariyeler bunun gibi sahiplerinin akrabalarına karşı hamilelikle sonuçlanmış çok sayıda cinsel istismar davası açmıştır. Bunlar arasında sahiplerinin çocukları, kayınpederleri, kardeşleri, yeğenleri ve damatları gibi aile çevresinden yakın akrabaların isimleri dikkat çekmektedir.[28] Yakın akrabaların cariyelerin yaşadıkları hanelere daha sık uğrayıp rahat hareket edebilme olanağına sahip olmaları cariyelere ulaşabilirliklerini kolaylaştırıyordu. Cariye sahiplerinin, çocuklarıyla aynı hanede ikamet etmeleri son derece doğaldı. Ancak çocukların dışında diğer akrabalar da, ziyaretçi olarak uğramalarının yanında, aynı hanede ikamet edebiliyorlardı. Böylece cariyelerin aynı kişiler tarafından cinsel istismarı aylar/yıllar boyunca devam edebiliyordu. Ne yazık ki bu istismarlar hamilelikle sonuçlanmadığı ya da bakire cariyeler bekaretlerini yitirmedikleri sürece şikayete konu olmuyorlardı.

Sahipleri cariyelerinin akrabaları tarafından istismar edilmesine her zaman sessiz kalmıyorlardı.[29] Özellikle cariye sahibi kadınlar eşlerinin bu cariyelere yönelik arzularını tahammül edilmez bulabiliyorlardı. Böyle ilişkiler karı koca arasında gerginlikler ve küçük küslükler yaratmakla kalmıyor boşanmaya varacak büyük sorunlar yaratabiliyordu. Bu sorunları takip etmek cariyelerin dillendirmekten usanmadıkları ancak bir türlü kanıtlayamadıkları iddialarının desteklenmesi açısından önemlidir. 21 Mayıs 1833'te Davutpaşa Mahkemesi'ne bir boşanma vakası yansıdı. Herhangi bir boşanma davasında olduğu gibi eşler anlaşamadıklarını bu nedenle ayrıldıklarını söylüyorlardı. Ancak sıra mehr ve nafaka gibi maddi meselelerin konuşulmasına geldiğinde davanın taraflarından Şerife Hatice Hatun boşandığı kocası Mehmet Ali Ağa'nın[30] bir buçuk ay önce Rum asıllı cariyesi Hurican'ı beraber yaşadıkları evde zorla vat' edip bekâretini yitirmesine sebep olduğunu söyleyecektir. Olaydan sonra karı koca aralarında tartışmış aracıların araya girmesiyle Mehmet Ali cariyenin bekâreti karşılığında dört bin iki yüz kuruş ödemeyi kabul etmiştir. Boşanma kararı da Mehmet Ali Ağa'nın eşinin cariyesiyle kurduğu cinsel ilişki sonrasında alınmış olmalıdır.[31] Şerife Hatice kocasına karşı gelmeyi göze alabilen cesur bir kadındı. Aynı dönemde cariye sahibi birçok kadın eşlerinin bu cariyelerle kurdukları cinsel ilişki-

[27] *ÜŞS* 607, v. 21a, hkm. 5.
[28] Birkaç örnek için bkz. *DŞS* 130b, v. 37b, hkm. 5 (3 Kasım 1865); *DŞS* 132b, v. 18b, hkm. 4 (16 Ekim 1865); *DŞS* 133b, v. 57a, hkm. 1 (17 Ekim 1869); *DŞS* 134b, v. 8a, hkm. 2 (4 Temmuz 1870); *DŞS* 134b, v. 11a, hkm. 1 (20 Ağustos 1870); *DŞS* 135b, v. 17a, hkm. 3 (12 Ekim 1872); *DŞS* 136, s. 15, hkm. 1 (31 Ağustos 1873); *ÜŞS* 607, v. 7b, hkm. 5 (13 Nisan 1848); *ÜŞS* 607, v. 21a, hkm. 5 (28 Mayıs 1848).
[29] BOA, *MVL* 823/39 (7 Haziran 1859).
[30] "… sâbıka Nallıhan? ayânı silahşorân-ı hâssadan … Mehmed Ali Ağa bin El-hac Ali …".
[31] *DŞS* 93, v. 9b, hkm. 8.

leri görmezlikten gelmeyi, sorunu büyütmemeyi ve cariyeleri tarafından dile getirildiğinde de susmayı tercih edeceklerdir.[32]

Kayıtlar hamile kalmış cariyelere yönelik cinsel saldırıların büyük çoğunluğunun ev ortamında gerçekleştiğini ortaya koymaktadır. Akrabalarından koparılmış, kaçırılmış, belki de birkaç kere el değiştirmiş cariyeler birisi tarafından satın alındıklarında nispeten korunaklı bir dünyaya girdiklerini düşünüyor olabilirlerdi. Etraflarındaki erkeklerin rahatsız edici bakışları bunun böyle olmadığını kısa bir zamanda anlamalarına yetiyordu. Yeni çevrelerinde kendilerine teselli verecek, arkadaşlık kurup konuşabilecekleri kimselere ihtiyaçları vardı. Sahipleri ve akrabalarının cariyelerin arkadaşlık ihtiyacını karşılayabilmeleri efendi köle ilişkisi çerçevesinde kolay değildi. Ancak, bir kısmı azat edilmiş kölelerden oluşan, evin erkek hizmetçileri ve efendilerinin iş yerlerinden çalışanları buna olumlu cevap verebilirlerdi. Cariyeler erkek hizmetçilerle aynı evi paylaşıyor, sahiplerinin iş yerlerindeki çalışanlarla da sık bir şekilde karşılaşabiliyorlardı. İlişkilerin çoğunun nasıl kurulduğunu ve devam ettirildiğini anlamak mümkün olmamakla birlikte bir kısmının zamanla rızaya ya da zora dayalı cinsel ilişkiler ürettiği muhakkaktır. Ancak bazen ilişkinin nasıl kurulduğunu ve geliştiğini tahmin etmek güç değildir. Bir Çerkes cariye, 6 Eylül 1872'de efendisi Mahmud Nedim Paşa'nın "kaftan ağası"[33] Lütfullah'ın hizmetinde çalışan "çocuk lalası" Ahmet adlı birisinden yedi aylık hamile olduğunu iddia edecektir.[34] Çerkes cariye, büyük bir ihtimalle, Lütfullah'ın çocuk/çocuklarının bakımıyla ilgileniyordu. Bu nedenle çocuk lalası olması dolayısıyla Ahmet ile daha sık karşılaşıyor, belki de sohbet etme imkânı buluyordu. Aralarındaki fiziksel yakınlığın zamanla rızaya/zora dayalı cinsel ilişki üretmiş olma ihtimali göz ardı edilmemelidir.

Öyle anlaşılıyor ki bu ilişkilerin daha rahat kurulmasında aynı etnik kökenden, renkten ya da memleketten olmanın olumlu etkisi bulunmaktaydı. Orta boylu açık kaşlı olarak tarif edilen Kürt asıllı cariye Feleknaz böyle bir ilişkinin kurbanı olmuştu. 12 Mart 1844'te mahkemeye taşıdığı davasında sahibi Kıztaşı hamamcısı Hafız Mustafa Efendi'nin aynı hamamda külhancısı olan Ali'nin kendisini altı ay önce vat' edip hamile bıraktığını söyleyecektir. Ali, kayıtta belirtildiği üzere, Vanlı olup büyük bir ihtimalle Feleknaz'ın daha rahat ilişki kurup konuşabileceği bir Kürt'tü.[35] Benzer şekilde zenci olarak tarif edilen köle ve hizmetkârların zenciye cariyelerle ilişkileri rastlanmayan türden değildi.[36] Cariye sahiplerinin iş ortamındaki çalışanları, ortakları ve arkadaşlarıyla kurdukları ilişki ve geliştirdikleri samimiyet ev ortamında da bir araya gelmeyi mümkün kılabiliyordu. Çalışanlar, ortaklar ve arkadaşlar bir iş için eve gelebiliyor ve daha teklif-

[32] Cariyelerin hamileliklerinin kaynağı olarak sahibelerinin eşlerini işaret ettikleri ancak hiçbirini kanıtlayamadıkları iddialarına örnek için bkz. *DŞS* 132b, v. 18b, hkm. 4 (16 Ekim 1865); *DŞS* 133b, v. 57a, hkm. 1 (17 Ekim 1869).

[33] "Kaftan ağası" hizmetinde bulunduğu kişinin çok yakınında olup onu giyim kuşamıyla ilgilenirdi. Bkz. Abdülaziz Bey, 2002, 177-178.

[34] *DŞS* 135b, v. 20a, hkm. 1.

[35] DŞS 108b, v. 23b, hkm. 8.

[36] Bkz. *DŞS* 108b, v. 9a, hkm. 2 (30 Mart 1843); *DŞS* 134b, v. 29b, hkm. 5 (17 Mayıs 1871).

siz hareket edebiliyorlardı. Böylece kendisine güvenilen bu kişiler fırsat bulduklarında cariyeler için tehlikeye dönüşüyorlardı.[37]

Efendilerinin erkek hizmetçileri ve çalışanları tarafından cinsel istismara uğradıkları şikayetiyle mahkemelere başvuran çok sayıda cariye vardı. Cariyelerin ifadeleri zaman zaman korkutulup ilişkiye zorlandıklarını ima etmektedir. Sekiz aylık hamile Zenciye Zarafet sahibinin hizmetinde olan Hasan'ın bir Ramazan gününde kendisini korkutarak ilişkiye zorladığını "… Hasan bin Abdullah nâm kimesne beni tahvîf ve cebren bana zinâ idüp …" diyerek anlatacaktır.[38] Ancak bunun her zaman böyle olması gerekmiyordu. Bazı kayıtlar uzun zamandır keyifli sohbetlerde bulunup sevişen bu arada özgür kalmak, kaçmak ve evlenmek üzerine hayaller kuran cariyeler ve erkek hizmetçilerden haber vermektedir (Toledano, 2010: 164-165). Böyle ilişkiler cariyeler bekaretlerini yitirdiklerinde ya da hamile kaldıklarında ifşa oluyordu. Bu noktada ortak hayaller de bitiyor, cariyeler yapayalnız kalıyor, sorumluluğu çoğunlukla tek başlarına üstlenmek zorunda kalıyorlardı. Erkekler ilişkiyi, şahitlerle kanıtlanmadıkça, inkar edebiliyorlardı. Oysa cariyeler için böyle bir şey mümkün değildi. Ya bekaretlerini yitirmiş oluyor ya da hamile kalıyorlardı. Bu da ilişkiye girdiklerini kanıtlamak için yeterliydi. Ancak bazen erkekler de ilişkilerine sadık davranıyor, cariyelerin yanında duruyorlardı.[39]

Cariyeler kendileriyle cinsel ilişkiye girdiği iddiasında oldukları kişilerin isimlerini tereddüt etmeden telaffuz ediyorlardı. Bununla birlikte cinsel istismarına maruz kaldıkları ancak adını bilmedikleri erkekler de vardı. Adı bilinmeyen bu erkeklerin kim olduklarına ve ne iş yaptıklarına genellikle değinilmiyordu.[40] Bu ilişkilerin cariyelerin satışa çıkarıldığı ve bu nedenle esirci evlerinde bekletildiği/misafir edildiği "ara bölge"de[41] gerçekleşmiş olma olasılığı çok yüksektir. Satılmak için bekletilen cariyeler bir kere görüp daha sonra hiç karşılaşmayacakları erkeklerin cinsel istismarına maruz kalabiliyorlardı. 1 Mart 1871'de mahkemeye gelen Çerkes Dilber'in başına gelen bu olmalıydı. Meramını anlatırken yanında yeni sahibi Kahire tüccarlarından olup İstanbul'da ikamet eden Mahmut Ağa da vardı. Dilber eski sahibi yine Kahire tüccarlarından olup aynı yerde otu-

[37] Birkaç örnek için bkz. *DŞS* 106b, v. 8b, hkm. 9 (10 Ekim 1841); *DŞS* 113b, v. 2a, hkm. 2 (18 Mart 1848); *DŞS* 113b, v. 29b, hkm. 7 (7 Aralık 1848); *DŞS* 113b, v. 34b, hkm. 8 (30 Ocak 1849); *DŞS* 115b, v. 12b, hkm. 4 (17 Kasım 1849).

[38] *DŞS* 111b, v. 4a, hkm. 2 (16 Nisan 1846). Zarafet'in hangi araçlarla nasıl korkutulduğunu bilmek böyle ilişkilerin anlaşılmasına önemli katkılar sağlayabilirdi.

[39] Aralık 1859'da Tersane-i Amire Baştabibi Akif Bey'in beyaz cariyesi Leyla ile hizmetçisi Kırımlı Mehmet gönüllü bir birliktelik yaşamış bunun neticesinde de Leyla bekaretini kaybetmiştir. Olayın Leyla için belki de tek güzel tarafı Mehmet tarafından yüzüstü bırakılmamış olmasıdır. Mehmet ilişkiyi inkâr etmeyip sahiplenecektir. BOA, *A. MKT.MVL* 112/77 (19 Aralık 1859); BOA, *MVL* 833/55 (5 Aralık 1859).

[40] Birkaç örnek için bkz. *DŞS* 116b, v. 32a, hkm. 4 (1 Şubat 1851); *DŞS* 133b, v. 2b, hkm. 7 (6 Ocak 1868); *DŞS* 133b, v. 64b, hkm. 4 (1 Mart 1871); *DŞS* 134b, v. 23a, hkm. 1 (6 Aralık 1870); *DŞS* 135b, v. 21b, hkm. 7 (9 Aralık 1872).

[41] "Ara bölge" tanımlamasını cariyelerin el değiştirmek için bekletildikleri/misafir edildikleri esirci evlerini anlatmak için kullanıyorum.

ran Esirci Abdullah'ın elinde iken ismini bilmediği birisi tarafından tecavüze uğrayıp hamile kaldığını, Mahmut Ağa'ya satıldıktan yirmi gün sonra da Osman adı verilen bir çocuk doğurduğunu söyleyecektir. Dilber'in mahkemeye gelmesini sağlayan sahipleriydi. Hamileliğinin sorumluluğunu hiçbir şekilde taşımak istemiyorlardı.[42] Ele alınan dönemde incelenen mahkeme kayıtlarında cariyelere fuhuş yaptırıldığına ilişkin herhangi bir bulgu yoktur. Bununla birlikte Osmanlı dünyası cariyelere fuhuş yaptırılması olgusuna yabancı değildi. Yaygın bir şikayet konusu olarak esir ticaretiyle uğraşanların yazdıkları dilekçeler ve bu hususta devletin ürettiği yazışmalar özellikle "ara bölge"de cariyelere fuhuş yaptırılabildiğini göstermektedir. İsmini bilmedikleri erkeklerden hamile kalan cariyeler de böyle ilişkilerin kurbanı olmuş olabilirlerdi. Hangi şekilde olursa olsun satılmak için esircilere ait evlerde bekletilen/misafir edilen cariyeler gözetimi altında bulundukları erkeklerin isteklerine ve arzularına boyun eğmek zorunda kalıyorlardı.

IV. Hamile Kalanlar ve Hamile Bırakanlar: Ne Oluyor?

Mahkemelere yansıyan kayıtlardan anlaşılacağı üzere Osmanlı İstanbul'unda hamile kalan ancak ümm-i veled olarak tanınmayan cariyelerin satılması yaygın bir uygulamaydı.[43] Hamile kaldıkları anlaşılan cariyelerin bir kısmı hemen satılıyorlardı. Bununla birlikte sahipleri cariyelerin doğum yapmasını bekleyebilirlerdi. Cariye sahipleri, bu makalede sürekli vurgulandığı üzere, cariyelerinin cinsel ilişkiye zorlanmış/girmiş olmasından ziyade onların değerinde oluşabilecek düşüşle ilgileniyorlardı. Ancak cariye sahipleri bu sonuçları doğurmuş her cinsel ilişkiyi aynı istekle dillendirmeyebilirlerdi. Cariyelerine yönelik cinsel istismara ve bu istismarın sonuçlarına karşı, istismarı yapanın kimliğine ve davalarını kanıtlayabilecekleri araçlara sahip olup olmadıklarına bağlı olarak farklı tutumlar geliştirebiliyorlardı. Cariyelerle cinsel ilişkinin karı koca arasında kıskançlıklara, gürültülü kavgalara ve boşanmalara yol açma ihtimali vardı.[44] Ancak bunun dışında akrabaların cariyelerle ilişkileri görmezlikten gelinmeye çalışılırdı. Cariyelerin tüm iddialarına karşın cariye sahipleri, karı koca arasındaki özel ilişkinin doğurabildiği sorunlar dışında, akrabalarına karşı hareket etmeye sıcak bakmıyordu.[45]

Hizmetçiler, çalışanlar ve diğer tanıdıklar ailenin dışından kabul ediliyordu. Bunların cariyelere yönelik cinsel istismarı, çoğu cariye sahibi bu durumda da sessiz kalmayı tercih etmiş olmasına karşın, daha yüksek sesle dillendirilebiliyordu.[46] Cinsel istismar iddialarını kanıtlamak zor olmakla birlikte söylentiler dahi

---

[42] *DŞS* 133b, v. 64b, hkm. 4.

[43] 19. yüzyılın ortalarında İngiliz seyyah Bayle St. John, Mısır'daki iki yıllık ikametini anlattığı çalışmasında, hamileye kalan cariyelerin satılması uygulamasının Türkler ve Araplar arasındaki yaygınlığına değinmektedir (1850: 135).

[44] Daha önce üzerinde durulan bir boşanma vakası için bkz. *DŞS* 93, v. 9b, hkm. (21 Mayıs 1833).

[45] Elbette aksi örnekler de unutulmamalıdır. Bkz. BOA, *MVL* 823/39 (7 Haziran 1859).

[46] Cariyelerinin hamile bırakıldıkları ya da bekaretlerini yitirdikleri gerekçesiyle tazminat talebinde bulunan cariye sahiplerinin açtığı davalar için bkz. *GŞS* 498, v. 19, hkm. 41 (2

cariye sahiplerinin kendilerine göre tedbirler almasını sağlayabilirdi. Cariyelerin ya da sahiplerinin şikayetlerine konu olan erkek hizmetçi ve çalışanların bir kısmının kovulduğuna ya da işlerini bırakıp gittiklerine dair bulgular bulunmaktadır.[47] İsmi cinsel istismara karışan bir hizmetçiyi/çalışanı kovmak, hamile kalan ya da bekaretini yitiren cariyelere bir fayda sağlamamakla birlikte, yapılabileceklerin en kolayıydı. Cariye sahipleri açtıkları "bekaret bozma" ya da "hamile bırakma" davalarını kanıtlamakta büyük zorluklar çekiyorlardı. Cariyelerle cinsel ilişkiye girdikleri ortaya çıkanların bazıları da ilişkiye girdiklerinde cariyelerin bakire olmadıklarını ve bunun karşılıklı rızaya dayandığını söylüyordu. Mesela Safranbolulu İbrahim arabacısı olduğu Kabataşlı Neyyire Hanım'ın on iki yaşındaki cariyesi Bahri'nin bekaretini bozduğu iddiasıyla 15 Mart 1859'da tutuklanmış ve bir yıldan fazla tutuklu kalmıştır. Buna karşın İbrahim verdiği ifadede Bahri ile cinsel ilişkiye girdiğini kabul etmiş ancak ilişki sırasında bakire olmadığını ve bunun ikisinin rızasına dayandığını iddia etmiştir.[48] Onun savunması Bahri'nin bekaretini zorla bozmuş olmanın kendisine yükleyeceği bedellerden kurtulma arzunun sonucuydu.[49] Ancak bazen hiç umulmadık kanıtlar dava sürecine dahil edilip, davanın seyrini değiştirilebiliyordu. 1848'de Hacegân-ı Divân-ı Hümâyûn'dan Osman Efendi eşinin Çerkes cariyesi Kamer'i evden para çalmakla suçlayacaktır. Kamer çaldığı paranın büyük bir kısmını uzun süredir ilişki yaşadığı Osman Efendi'nin uşağı Yusuf'a vermişti. Beş buçuk aylık hamileydi ve belki de Yusuf ile kaçma planları yapıyordu. Planladıkları her ne ise yolunda gitmeyince itirafta bulundu ve Yusuf'un ismini verdi. Yusuf bütün suçlamaları ve Kamer ile ilişkiye girdiğini reddetti. Hesaba katmadığı Kamer'in söyleyecekleriydi. Kamer, Yusuf'un "mevzi'-i mestûrundan[50] bazı nişâne ihbâr" edecek, ihbarı doktorların muayenesiyle teyit edilecektir.[51]

Osmanlı erkek ve kadınlar cinsel ilişkinin hamilelikle sonuçlanmasını engelleyecek çeşitli yöntemleri biliyor ve kullanıyor olmalıydılar. Bununla birlikte cariyelerin hamile kalmayı önleyecek yöntem ve ilaçları kullanmaya ne kadar istekli oldukları şüphelidir. Efendilerinden ya da bir başkasından hamile kalmaları özgürlüklerini kazanmalarını sağlayabilirdi. Aynı şeyi öncelikli amaçları cinsel arzularını tatmin etmek olan erkekler için söylemek doğru değildir. Bu durumda erkeklerin cinsel ilişki sırasında cariyenin hamile kalmasını önleyecek "geri çekilme" gibi çeşitli tedbirlere başvurabildiklerini varsaymak mümkündür. Maalesef bu konudaki bilgiler son derece sınırlıdır (Toledano, 1998: 73-80). Ne olursa olsun birçok cariye böyle ilişkiler neticesinde hamile kalıyordu. Bu durumda

Ağustos 1789); *DŞS* 33, v. 23a, hkm. 2 (9 Eylül 1799); *DŞS* 109b, v. 9b, hkm. 6 (19 Eylül 1844); *DŞS* 113b, v. 2a, hkm. 2 (18 Mart 1848).

47 Bkz. *DŞS* 109b, v. 2b, hkm. 6 (19 Eylül 1844); *DŞS* 113b, v. 2a, hkm. 2 (18 Mart 1848).

48 BOA, *MVL* 838/57 (29 Mayıs 1860).

49 1858 tarihli Ceza Kanunnamesi'nin 198., 199. ve 200 maddelerinde zor kullanarak cinsel ilişkide bulunanların "küreğe konulmak" gibi ağır cezalarla cezalandırılabileceği öngörülmüştür (*Düstûr*, 1/1, 1289/1872: 579) .

50 "Mevzi'-i mestûr" tanımlaması vücudun mahrem yerlerini anlatmak için kullanılmış olmalıdır.

51 BOA, *A. MKT* 137-30 (3 Temmuz 1848); BOA, *A. MKT.MVL* 9-50 (17 Temmuz 1848).

düşük çocuğun sorumluluğundan ve ortaya çıkabilecek sorunlardan kurtulmanın bir yolu olarak beliriyordu.[52] Düşük yapmak çok riskli olup Alime'nin hikayesinde olduğu ölümle sonuçlanabilirdi. Hamile kalan cariyelerin ne kadarına düşük yaptırıldığını tahmin etmek zordur. Ancak dönemin basını ve edebi anlatıları konuya yoğun bir ilgi göstermiş, meseleyi önemli oranda cariyeler ve ev içi hizmetlerde çalışan kızlarla birlikte düşünmüştür. Namık Kemal konuyu ele aldığı "İskât-ı Cenin" adlı bir gazete yazısında erkeklerin "şehvetine" kurban olup hamile kalan cariyelere düşük yaptırıldığını yazmıştır (28 Kasım 1872: 2). Aynı dönemde bir başka gazete yazısında cinsel istismara maruz kalıp hamile kalan cariyelerin gördükleri şiddetin yanı sıra "iskât-ı cenin" konusunda uzmanlaşmış ebelerin operasyonlarına maruz kalabildikleri acıklı bir şekilde anlatılmıştır:

"İstanbul'da, Üsküdar'da Tophane'de esirci evleri var. Efendi sîneye çekmiş. Hanımefendi direğe sardırıp arablara kırbaç atdırmış. Yara içinde genç genç câriyeler bu evlere gönderiliyor. Yaraları biraz onulur onulmaz karınları şişmeğe başlar. Bu ne. Efendi ihsânı.

Hanımefendiye söylerler. Pek merhametli ise tekrar direğe sardırmadan ebeye göndertir. Fitil saldırtır. Ama ölürmüş yâhud sakat olurmuş kime ne" (Bilgegil, 1976: 214-215).

Osmanlının son dönemlerinde İstanbul'da "iskât-ı cenin" konusunda uzmanlaşmış, tanınan ebelerin varlığı iyi bilinmektedir (Balıkhane Nazırı Ali Rıza Bey, 2011: 2).[53] Devlet bu dönemde yaptığı düzenlemelerle "iskât-ı cenin" meselesini eşler ve mirasçılar arasında özel bir alan olmaktan çıkaracak, konuyu nüfus artışı, toplumun ve devletin geleceği gibi toplumsal bir bağlama yerleştirmeye çalışacaktır. Yapılan düzenlemelerle düşük yapan ve yaptıranların küreğe konulmak, sürgün edilmek ve hapis gibi çeşitli şekillerde cezalandırılması öngörülmüştür (Demirci ve Somel, 2008: 391-393). Ne var ki kapalı kapılar ardında gerçekleşen böyle bir işlemin yetkililerin dikkatini çekmesi kolay değildi. Öyle ki cariyelerin bazıları kendileri üzerinde bir düşük operasyonu gerçekleştirildiğinin sonradan farkına varabiliyorlardı. 1849'da kayıtlara yansıyan bir cariye kendisine ikinci kez düşük yaptırılmaya çalışıldığını fark edince kaçacak ve başından geçenleri yetkililere anlatacaktır. Esirciler Yiğitbaşısı Latif Ağa'nın Mahire adındaki bu cariyesi iki buçuk aylık hamile iken Mezalto adındaki Yahudi bir ebenin verdiği ilaçla çocuğunu düşürmüştür. Muhtemelen içtiği ilacın ne işe yaradığını, hangi sonuçlara yol açtığını çocuğunu düşürdüğünde anlamıştı. Mahire bir süre sonra tekrar hamile kalacak ancak bu defa daha dikkatli davranacaktır. Bir buçuk aylık hamile iken Mezalto'nun yanına tekrar gönderildiğinde başına ne gele-

[52] İbrahim Edhem adındaki biri 4 Temmuz 1843'te boşandığı karısını, hamileliğini kendisinden saklamak ve "… iskât-ı cenin için ilâc şürb idüb …" çocuğunu düşürmekle suçlayacaktır. *DŞS* 107b, v. 31a, hkm. 1 (4 Temmuz 1843). Ayrıca *DŞS* 33, v. 23a, hkm. 2 (7 Eylül 1799).

[53] Ali Rıza Bey, ebelerin durumunu anlattıktan sonra, aynı yerde iskât-ı cenin yaptıran ebeleri şu sözlerle anlatmaktadır: "Bir de sır saklamakta emniyet kazanmaya ve hafiyyen doğuracak veyahut çocuk düşürecek kadınlara arzuları veçhile bakmaya çalışan ebeler vardı. Bunların ekserisi Musevî kadınları idi. Çoğu kendi ikametgâhlarında icrâ-yı ameliyât ederlerdi."

ceğinin farkına varacak, kaçacak ve durumu yetkililere anlatacaktır. Olayın ortaya çıkmasından sonra düşük yapmanın ve yaptırmanın yasak olduğuna dair aralıklarla tekrarlanan hükümlere karşı geldiği için Mezalto'nun, bu işe cesaret edecek başkalarına "ibret" olmak üzere, Selanik'e sürgün edilmesine karar verilmiştir.[54]

Hamile kalan cariyeler eşler arasındaki ilişkileri sarsıyor ve hoş olmayan sonuçlara yol açan kıskançlıklar yaratıyordu. Gerginlik ve kıskançlıklar cariyelere şiddet olarak geri dönebiliyordu. Kırım Savaşı'ndan sonra İstanbul'da yaklaşık iki yıl geçiren Fontmagne bir cariyenin ve karnındaki bebeğinin ölümüne yol açan, başkasından duyduğu, böyle bir kıskançlığı "Bu çeşit olaylar günümüzde hâlâ görülüyormuş" diye yazarak anlatmıştır:

"Abdülmecid'in hususi doktoru olan Zagrofos, gözleri önünde meydana gelen bir olayı anlattı. Ne yazık ki, mâni olamamış. Zengin bir Müslümanın karısı, kocası tarafından hâmile bırakılan bir cariyeyi, karnına tekmeyle vurarak öldürmüş. Karısının cariyeleri üzerinde hiçbir hakkı olmayan erkek ise, olaya sadece seyirci kalmış. Zagrafos, haremde olanları yalnızca doktorların ve ebelerin bilip gördüğünü de ilâve etti. Bu çeşit olaylar günümüzde hâlâ görülüyormuş" (1977: 240).

V. Sonuç: Cariyeler ve Kız/Kadın Hizmetçiler[55]

Osmanlı İstanbul'unda ev içi hizmetlerde kölelerin yanı sıra özgür kızlar da istihdam edilmekteydi. Konuya değinen çok sınırlı sayıda araştırmada özgür kızların da ev içi hizmetlerde çalışan cariyelerle benzer koşullara sahip oldukları vurgulanmıştır. Çoğunluğu taşra kökenli olup evlenmemiş onlu yaşlarda genç kızlar cariyelere benzer şekilde onları yanlarına alan ailelerdeki erkeklerin, akrabalarının ve evin erkek hizmetçilerinin şiddetine, baskısına ve cinsel istismarına maruz kalabiliyorlardı (Ginio, 2003: 175-176; Maksudyan, 2008b: 488-512). Ev içi hizmetlerde çalışan kızların etraflarındaki erkeklere karşı savunmasız oldukları olgusuna konuyu farklı toplumlar ölçeğinde inceleyen çalışmalarda da değinilmiştir. Klapisch-Zuber, Rönesans İtalya'sında küçük yaşlarda ailelerinden kopup başka ailelere verilen kız çocuklarının evlenecekleri bir erkek beklerken onurlarını korumakta güçlük çektiğinin şarkılarla anlatıldığını belirtmektedir (1987: 106-107). Londra ve Cenevre gibi taşradan sayısız genç kızın akınına uğrayan erken modern Avrupa kentlerinde tecavüz mağdurlarının yarısından fazlasını ev içi hizmetlerde çalışan kızlar oluşturmaktaydı (Ruff, 2011: 168-169). Ancak yine de aynı ortamları paylaşmalarına ve benzer koşullar altında yaşamalarına karşın Osmanlı dünyasında cinsel istismarın yoğunluğu ve bunun dillendi-

[54] BOA, *MVL* 193/60 (7 Ağustos 1849); BOA, *A. MKT.MVL* 19/64 (24 Eylül 1849); BOA, *A. AMD* 13/14 (15 Kasım 1849).

[55] Burada ev içi hizmetlerde çalışan kızlar üzerine yazdıklarım aynı konuda son dönem Osmanlı İstanbul'u bağlamında yürüttüğüm ve yakın bir zamanda yayınlanmasını umduğum araştırmalara dayanmaktadır.

rilmesi konusunda cariyelerle hizmetçiler arasında sıkı paralellikler kurmak birkaç sebepten dolayı yanıltıcıdır.

Birincisi; cariyeler uğradıkları cinsel istismarı ve bunun doğurduğu sonuçları yüksek sesle dillendirirken hizmetçiler sessiz kalmayı tercih edebiliyorlardı. Özellikle sahipleri ya da başkaları tarafından hamile bırakılan cariyeler yüksek sesle konuşarak durumlarında bir iyileşme sağlayabileceklerini düşünüyorlardı. Kendilerini hamile bırakanlar tarafından ümm-i veled olarak tanınmaları özgürlüklerini kazanmanın yolunu açabilirdi. Bu nedenle cariyeler hamile kaldıklarında çocuktan kurtulmayı sağlayacak düşük gibi yöntemlerden kaçınmaya çalışıyorlardı. Ümm-i veled olarak tanınmamaları halinde en kötü ihtimalle bir başkasına satılırlardı. Buna karşın hizmetçiler kendilerine yönelen cinsel istismarı dillendirmekten kaçınabiliyorlardı. Böyle ilişkilerin neticesinde hamile kalmak çoğunlukla kovulup sokaklara düşmelerine sebep olabilirdi.[56] Cinsel ilişki sonrasında hamile kaldıklarını anladıklarında bu hamileliği önce korumaya daha sonra mahkeme önünde dillendirmeye çalışmak hizmetçilerin kaçındığı bir durumdu. Bunu yapmak hizmetçilere bir şey kazandırmadığı gibi çoğunlukla kanıtlayamayacakları bir davada "onurlarını" yitirme tehlikesiyle karşı karşıya kalmalarına sebep olmaktaydı. Ele alınan dönemin İstanbul'unda mahkemeler hamile bırakılan cariyelerin iddialarını dinlemeye çok alışkındı. Oysa aynı mahkemelere cinsel istismara uğradıkları ya da hamile bırakıldıkları şikayetiyle başvuran hizmetçilerin sayısı son derece azdı. İlginç bir şekilde cinsel istismara uğrayıp mahkemeye şikayette bulunan ve kendilerini hizmetçi olarak tanıtan kadınların çoğunluğu azat edilmiş cariyelerdi.[57] Elbette özgür hizmetçiler de cinsel istismara maruz kalıyorlardı. Ancak onlar cariyelerden farklı olarak bunun hamilelikle sonuçlanmaması için ellerinden geleni yapıyor olmalıydılar. Hamile kaldıklarında düşük yapmayı tercih edebiliyor, hamileliğin doğumla sonuçlanması durumunda ise çocuğu cami, kilise ya da bir hayır kurumunun kapısına terk edebiliyorlardı (Maksudyan, 2008a: 24-31). Bütün bunlar mümkün olduğunca daha az dikkat çekerek yapılmaya çalışılırdı. Evlilik dışı bir çocuğa sahip olmanın sorumluluğunu taşımak özgür bir kız için kolay değildi.

İkincisi; birkaç nedenden dolayı cariyeler hizmetçi kızlara göre erkeklerin istismarına daha açıktı. Hizmetçilerin çoğu henüz evlenmemiş genç kızlardan oluşmaktaydı. Gelecekte yapacakları iyi bir evlilik için bekaretlerini korumaya ihtiyaçları vardı. Bekaret eşiğini aşıp evin efendisi ya da başka erkeklerle yıllar boyunca beraberlikler yaşayan hizmetçiler mevcuttu (Araz, 2013: 171-172). Böyle ilişkilerin varlığına karşın erkekler kendilerine sorunlar yaratabilecek bakire bir hizmetçiyle ilişki kurmayı tercih etmiyorlardı. Hizmetçi kızların aileleriyle yanlarında çalıştıkları aileler doğrudan ya da aracılar vasıtasıyla birbirlerini tanıyorlardı. Onları yanlarına alan aileler tarafından bir emanet olarak görülmekte, çoğunluğu belli bir yaşa geldiklerinde de evlendirilmekteydiler. Hizmetçilerin etrafındaki erkekler tüm bunların doğurabileceği risklerin farkındaydı. Cariyeler

[56] 19. yüzyılda İngiltere'de fahişelerin hatırı sayılır bir kısmı bir zamanlar hizmetçiydi (Bartley, 2003: 3-4).

[57] Bkz. *DŞS* 85b, v. 18a, hkm. 1 (8 Haziran 1828); DŞS 106b, v. 9a, hkm. 3 (11 Ekim 1841).

ise sahipleri dışında kendilerine asgari bir koruma sağlayabilecek aile ve akraba bağlarından yoksundu. Bekaret onlar ve sahipleri için de önemliydi. Özellikle küçük yaşlarda alınan ve büyüdüklerinde eş olmak üzere satılan cariyeler sahiplerine büyük kârlar getirmekteydi (Zilfi, 2010: 166-167). Bekaretini kaybetmiş bir cariye iyi bir evlilik yapma şansını kaybediyordu (Toledano, 1998: 76). Cariyelerin ne kadarının satıldıklarında/alındıklarında bakire olduklarını bilmek mümkün değildir. Ancak hamile bırakıldıktan sonra mahkemeye başvuran cariyelerin hiçbiri bekaretten bahsetmemiştir. Buna karşın cariye sahiplerinin açtığı bekaret davaları çok az olmasının yanında bekaretin tazmin edilmesi dışındaki şeylerle ilgilenmiyordu. Bekaretin söz konusu olmadığı durumlarda, eğer cinsel istismar hamilelikle sonuçlanmıyorsa, kaygılanmak için bir gerekçe yok demekti. Bütün bunlar cariyeleri istismar edilmeye daha açık hale getirmekteydi.

Üçüncüsü; Osmanlı toplumunda hizmetçilerin büyük çoğunluğu onlu yaşlardaki kızlardan oluşmaktaydı. Aileler sekiz-on yaşlarındaki kız çocuklarını tebenni, besleme, icar adı altında yanlarına alıyor, birkaç yıl boyunca hizmetlerinden yararlanıyorlardı (Kurt, 2013: 91-106). Bu kızların büyük çoğunluğu buluğa eriştikten bir süre sonra on altı-on yedi yaşlarında evleniyorlardı. Daha az bir kısmı ise hizmete devam ediyorlardı. Konuyla ilgili sayısız mahkeme kaydı Osmanlı İstanbul'unda kızların toplumsal yaşamda on iki ile on dört yaşları arasında buluğa eriştiklerinin kabul edildiğini ortaya koymaktadır.[58] Bu veriler ev içi hizmetlerde çalışan kızların çoğunluğunun cinsel olgunluklarını takip eden iki-üç yıl içinde evlendiklerini ve cinselliği toplumun meşru gördüğü çerçevede yaşamaya başladıklarına işaret etmektedir. Kızların cinsel olgunluktan sonra olabilecek en erken zamanda evlenmeleri cinsel istismara uğramalarının önüne, kısmen de olsa, geçiyor olmalıydı. Ne yazık ki cariyelerin böyle bir imkânı yoktu. Cinsel olarak aktif hale gelmelerini takip eden uzun yıllar boyunca efendilerine hizmet etmeye devam ediyor, onlara yönelik cinsel istismarlar da zamana yayılarak aylar/yıllar boyunca sürebiliyordu. Tıpkı ikinci kez düşük yapmaya gönderildiğinde, kaçıp kurtulan Mahire'nin hikâyesinde olduğu gibi!

[58] Osmanlıların kızların buluğa erişmesinden temel olarak anladıkları onların adet görmeye başlamalarıydı. Ancak kızların adet görmeye başlamadan önce de fiziksel olgunluklarına bağlı olarak cinsel ilişki kurup evlenebileceklerinin kabul edildiğinin göz ardı edilmemesi gerekir. Osmanlı İstanbul'unda cinsellik yaşı tarafımdan detaylı olarak çalışılmaktadır. Konu hakkında bir fikir edinmek için bkz. Araz, 2012: 101-125; Yazbak, 2002: 386-409.

TABLO: Kasım 1865-Ekim 1877 tarihleri arasında Davutpaşa Mahkemesi'ne yansıyan hamile ve çocuk annesi cariyeler

Kısaltmalar: B: Bornu Cinsinden, C: Cariyenin Kendisi, Ç: Çerkes, DS: Davanın Sahibi, K: Cariyenin Kökeni, S: Cariyenin Sahibi/Sahibesi, Z: Zenciye.

No	Cariyenin İsmi	K	Cariyenin Sahibi	DS	Mahkemeye Yansıma Sebebi
1	Hüsniyar-18 yaşında	Ç	Şerife Nefise bint Abdurrahman	C	Sahibemin kardeşinin oğlu Seyyid Mehmed beni vat' etti. Dört aylık hamileyim.
2	Gülser	Z	Haffaf esnafından Mehmed Reşid Ağa bin Abdullah	C	Sahibim beni vat' etti. Altı aylık hamile olup ümm-i veledi-yim. Ancak davet etmedi.
3	Şöhret	Ç	Hatice Hatun bint İbrahim	C	Sahibemin kocası Mehmed Tevfik Ağa bin Mustafa beni vat' etti. Yedi aylık hamileyim.
4	…	Z	Süleyman Efendi bin Mehmed	C	Sahibim beni vat' etti. Beş aylık hamile olup ümm-i veledi-yim. Ancak davet etmedi.
5	…	Z	Tatar Elhac Hüseyin Ağa bin Mehmed	C	İsmini bilmediğim biri beni vat' etti. Üç aylık hamileyim.
6	Hasnur	Ç	Ayşe Hatun bint Ahmed	C	Teba'adan İsmail Ağa bin Abdullah beni vat' etti. Bundan kırk gün önce Mehmed adı verilen çocuk doğdu.
7	Dilber	Ç	Şefika Hatun bint Elhac Hasan	C	Sahibemin eşi çörekçi fırını ustası Mustafa Ağa ile aynı fırında table-kâr olan Ahmed bin

					Abdullah beni vat' etti. Dört aylık hamileyim.
8	Şöhret	Ç	Şeyhülharem-i Hazret-i Nebevi devletlü Emin Paşa'nın eşi Emine Hanım bint Dilaver Paşa	C	Teba'adan Zenci Selim Ağa bin Abd bin Abdurrahman beni vat' etti. Altı aylık hamileyim.
9	Rahime bint İslam	Ç	Şemsiikbal Hanım bint Abdullah	C	Sahibemin eşi şu an İstanbul'da olmayan Mehmed Emin Bey bin Mehmed Osman beni vat' etti. Bir aylık hamileyim.
10	Dilber	Ç	Mısır Kahire tüccarlarından Mahmud Ağa bin Mehmed	C	Eski sahibim Kahire'de oturan Esirci Abdullah Efendi bin Abdurrahman'ın elinde cariyesi iken ismini bilmediğim biri beni vat' etti. Bir buçuk ay önce de şu an sahibim olan Mahmud Ağa beni satın aldı. Aldıktan yirmi gün sonra Osman adı verilen çocuk doğdu. Bu çocuk ne eski ne de yeni sahibimdendir. İsmini bilmediğim kişinin zorla zinasındandır.
11	Zihnifer	Ç	Fatma Hanım bint Mehmed Emin	C	Sahibemin kardeşi Ali beni vat' etti. Beş aylık hamileyim.
12	Hüsnihal	Ç	Esirci Derviş Mehmed Efendi bin Osman	C	Eski sahibim Asâkir-i Nizâmiye-i Şahâne Kaimakâmlarından Yâver-i Hazret-i

					Şehriyâri izzetlü Ziver Bey bin Abdullah'ın cariyesi iken onun kayınpederi Ali Ağa bin Abdullah beni vat etti. Dört aylık hamile olduğum halde on bir gün önce beni sattı. Şimdi de Derviş Mehmed satmak istiyor.
13	Halime	Z	Elhac Mehmed Ağa bin Mehmed Şükrü	C	Sahibim beni vat' etti. Altı aylık hamileyim. Üç ay önce hamile olup ümm-i veledi olduğumu söyledim. Yine söylüyorum. Halen davet etmedi.
14	Gülbuy	Ç	Saide Hatun bint Bilal	C	Önceki sahibim mahkemede hazır olan Şeyh Mustafa Efendi bin Mehmed dört ay önce beni vat' edip hamile bıraktı. Ona hamileliğimi birkaç kere söyledim ancak davet etmeyip beni 2750 kuruşa Saide'ye sattı. Şimdi de Saide beni satmak istiyor. Satmayıp ümm-i veledi olduğum eski sahibime geri vermesi için ikaz edilsin.
15	Fatmaperver	Ç	Hafize Hatun bint Halil ve kocası Ahmed Efendi	C	İsmini bilmediğim biri beni vat' etti. Beş aylık hamileyim.

16	Andelib-32 yaşında	Ç	Dersiâm Hoca Abdullah Efendi bin Mustafa	C	Sahibimin teba'asından Süleyman bin Abdullah beni vat' etti. Altı aylık hamileyim.
17	Ferah	Z	Erkân-ı Harb Miralâylarından Mehmed Tahir Bey bin Mehmed Emin	C	Sahibimin kölesi Zenci Firuz bin Abdullah beni vat' etti. Beş aylık hamileyim.
18	Şemsiye	Ç	Naime Hatun bint Abdullah	C	Sahibemin üvey oğlu İsmail Hakkı bin Hüseyin Hüsnü on sekiz ay önce beni vat' etti. Ümm-i velediyim.
19	Pervin	Ç	Esma Hanım bint Mehmed Raşid	S	Sahibesi Pervin'in kendisine itaat etmediğini iddia edecektir. Pervin ise eski sahibim ve şu an ki sahibemin kocası Hüseyin beni Esma'ya satmadan önce vat' edip hamile bırakmıştı ancak o sırada Yenişehir-i Fener'e gittiği için söyleyememiştim diyecektir. Pervin davasını kanıtlayamayacak.
20	…	Ç	Mahmud Nedim Paşa'nın kaftan ağası Lütfullah Ağa bin Abdullah	C	Sahibimin teba'asından çocuk lalası Ahmed bin Abdullah beni vat' etti. Yedi aylık hamileyim.
21	Meserret	Z	Asâkir-i Bahriye-i Şahâne'den Şişhane Alayı'nın Birinci	C	İsmini bilmediğim biri beni vat' etti. Dört aylık hamileyim.

			Bölüğü'nün Mülâzım-ı Evveli Tekirdağlı İbrahim Ağa bin Hüseyin		
22	Ferah	Z	Şişeci esnafından Mustafa Efendi bin Elhac Hasan	C	Sahibimin teba'ası Mehmed bin Abdullah beni vat' etti. Beş aylık hamileyim.
23	Meserret	Z	Kâtip Hasan Tahsin bin Yakub	C	Sahibimin teba'ası Mehmed Ali Ağa beni vat' etti. Sekiz aylık hamileyim.
24	Ferah	Z	Miralây-ı müteveffa Tayyib Bey'in eşi Feride Hanım bint İzzet	C	Esirci dellalı Selim Ağa bin Abdullah beni vat' etti. Üç aylık hamileyim.
25	Emsal	Ç	İbrahim Edhem Bey bin Mehmed Çelebi	C	Sahibimin teba'ası Mehmed bin Abdullah beni vat' etti. Beş aylık hamileyim.
26	Emsal	Ç	Esirci Eser Hanım'ın evinde misafir Debbağ Elhac Ahmed Efendi'nin eşi Fatma Atiyetullah Hanım bint İbrahim	C	Sahibemin dayısı Mustafa Efendi'nin teba'ası şu an İstanbul'da olmayan Ahmed Ağa bin Abdullah beni vat' etti. Altı aylık hamileyim.
27	Pervin	Ç	Zaptiye Yüzbaşılarından Hacı Salih Ağa'nın eşi Hatice Kamile Hanım bint Ahmed	C	Sahibemin teba'ası Hasan bin Abdullah beni vat' etti. Bundan İsmail Cemal adı verilen on yedi günlük çocuk doğdu.
28	Saide	Z	Nizâmiye yoklaması kâtiple-	C	Şu an İstanbul'da olmayan Ali bin

			rinden Mehmed Nuri Efendi bin Galip		Abdullah beni vat' etti. Dört aylık hamileyim.
29	Rengigül	Ç	Emine Hanım bint Abdurrahman	C	İsmini bilmediğim biri beni vat' etti. Yedi aylık hamileyim.
30	Hüsnihal-35 yaşında	Ç	Bezmi Hanım bint Abdullah	C	Kâtip Ahmed Efendi bin Abdullah beni vat' etti. Dört aylık hamileyim.
31	Halime Kadın	Z	Kaşıkçı Elhac Ömer bin Hüseyin	C	İsmini bilmediğim biri beni vat' etti. Dört aylık hamileyim.
32	…	Z	Elhac Hasan Ağa bin Halife	C	Sahibim beni vat' etti. Dört aylık hamile olup ümm-i velediyim. Ancak davet etmedi.
33	Esir Pazarında Meryem'in evinde misafir Ferah	B	Esirci Rahim Ağa bin Abdullah	C	Sahibim bir buçuk yıl önce beni Ramazan'ın evinde bıraktı. O sırada Ramazan beni vat' etti. Bundan yedi ay önce Zeynep adı verilen çocuk doğdu. Ümm-i velediyim. Ramazan ilişkiyi reddediyor.

Tablo ile ilgili notlar:

1. Cariyelerinin baba isimleri kayıtlara genellikle Abdullah olarak geçiriliyordu. Bu nedenle sadece farklı bir baba ismi olanlar tabloya alınmıştır.

2. Cariyeler açtıkları davalarda kendilerini hamile bırakanların ümm-i veledi olarak tanınmayı ve sahipleri tarafından satılmamayı talep ediyorlardı. Bu nedenle yalnızca farklı istekleri olduğunda tabloya alınmıştır.

3. "Mahkemeye Yansıma Sebebi" bölümündeki gerekçeler mahkemeye başvuranın ağzından aktarılmıştır.

4. Teba'adan olduğu kayıtlara geçirilen kişiler, bir kısmı eski köle olan, hizmetçi ve çalışanlar olarak kabul edilmelidir.

Kaynakça

Arşiv Kaynakları

İstanbul Müftülüğü Şer'iyye Sicilleri Arşivi:

Davudpaşa Şer'iyye Sicilleri (DŞS), No: 33, 81, 85, 91, 93, 106, 107, 108, 109, 111, 112, 113, 115, 116, 130, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 140.

Galata Şer'iyye Sicilleri (GŞS), No: 498.

Üsküdar Şer'iyye Sicilleri (ÜŞS), No: 607.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA):

Sadâret Mektubî Kalemi Umum Vilayat Belgeleri (*A. MKT.UM*), 212/26.

Meclis-i Vâlâ Belgeleri (*MVL*), 823/39, 193/60, 833/55, 838/57.

Sadâret Mektubî Kalemi Meclis-i Vâlâ Belgeleri (*A. MKT.MVL*), 112/77, 19/64, 9-50.

(*A.MKT*), 137-30.

Sadâret Âmedi Kalemi Belgeleri (*A. AMD*), 13/14.

Kitap ve Makaleler

Abdülaziz Bey, *Osmanlı Âdet, Merasim ve Tabirleri,* haz. Kâzım Aksoy ve Duygu Arısan Günay, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2002.

Araz, Yahya, *16. Yüzyıldan 19. Yüzyıl Başlarına Osmanlı Toplumunda Çocuk Olmak,* İstanbul: Kitap Yayınevi, 2013.

----- "17. ve 18. Yüzyılda İstanbul ve Anadolu'da Çocuk Evlilikleri ve Erişkinlik Olgusu Üzerine Bir Değerlendirme", *Kadın/Women 2000,* cilt 13, sayı 2, 2012, (101-125).

Aydın, Mehmet Akif ve Hamîdullah, Muhammed, "Köle", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi,* cilt 26, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2002, (237-246).

Balıkhane Nazırı Ali Rıza Bey, *Eski Zamanlarda İstanbul Hayatı,* haz. Ali Şükrü Çoruk, İstanbul: Kitabevi, 2011.

Bartley, Paula, *Prostitution Prevention and Reform in England 1860-1914,* London: Routledge, 2003.

Bilgegil, Kaya, *Yakın Çağ Türk Kültür ve Edebiyatı Üzerine Araştırmalar I Yeni Osmanlılar,* Ankara: Atatürk Üniversitesi Yayınları, 1976.

Bono, Salvatore, *Yeniçağ İtalya'sında Müslüman Köleler,* çev. Betül Parlak, İstanbul: İletişim Yayınları, 2003.

"Cezâ Kanunnâme-i Hümâyûnu", 16 Temmuz 1858, *Düstûr,* Tertip 1, Cilt 1, İstanbul: Matbaa-i Âmire, 1289/1872, (537-597).

Çavuşzade Mehmed Aziz, *Dürr-us-Sukûk,* cilt 1, İstanbul: Dâr-üt-Tıbaât-ül-Âmire, 1277/1860.

Debbağzade Numan Efendi, *Tuhfet-us-Sukûk,* İstanbul: Dâr-üt-Tıbaât-ül-Aliye, 1259/1843.

Demirci, Tuba ve Somel, Selçuk Akşin, "Women's Bodies, Demography, and Public Health: Abortion Policy and Perspectives in the Ottoman Empire of the Nineteenth Century", *Journal of the History of Sexuality,* cilt 17, no. 3, 2008, (377-420).

Erdem, Y. Hakan, *Osmanlıda Köleliğin Sonu 1800-1909,* çev. Bahar Tırnakcı, İstanbul: Kitap Yayınevi, 2013.

Eremya Çelebi Kömürciyan, *İstanbul Tarihi XVII. Asırda İstanbul,* çev. Hrand D. Andreasyan, haz. Kevork Pamukciyan, İstanbul: Eren, 1988.

Fontmagne, Durand de, *Kırım Harbi Sonrasında İstanbul,* çev. Gülçiçek Soytürk, İstanbul: Tercüman 1001 Temel Eser, 1977.

Fuchs, Rachel G. ve Moch, Leslie Page, "Pregnant, Single, and Far from Home: Migrant Women in Nineteenth-Century Paris", *The American Historical Review,* cilt 95, no. 4, 1990, (1007-1031).

Ginio, Eyal, "Living on the Margins of Charity: Coping with Poverty in an Ottoman Provincial City", *Poverty and Charity in the Middle Eastern Contexts,* ed. Michael Bonner, Mine Ener, Amy Singer, Albany: State University of New York Press, 2003, (165-184).

Hanna, Nelly, "Sources for the Study of Slave Women and Concubines in Ottoman Egypt", *Beyond The Exotic: Women's Histories In Islamic Societies,* ed. Amira Al-Azhary Sonbol, Syracuse: Syracuse University Press, 2005, (119-130).

Harringtan, Joel F., *The Unwanted Child The Fate of Foundlings, Orphans, and Juvenile Criminals in Early Modern Germany,* Chicago: The University of Chicago Press, 2009.

Hill, Bridget, *Women, Work & Sexual Politics in Eighteenth-Century England,* London: Routledge, 2005.

Kaya, Süleyman, "Mahkeme Kayıtlarının Kılavuzu: Sakk Mecmuaları", *Türkiye Literatür Araştırmaları Dergisi,* cilt 3, sayı 5, 2005, (379-416).

Klapisch-Zuber, Christiane, *Women, Family, and Ritual in Renaissance Italy,* Chicago: The University of Chicago Press, 1987.

Kurt, Abdurrahman, *Bursa Sicillerine Göre Osmanlı Ailesi (1839-1876),* Ankara: Sentez Yayıncılık, 2013.

Maksudyan, Nazan, *Hearing the Voiceless–Seeing the Invisible: Orphans and Destitute Children as Actors of Social, Economic, and Political History in the late Ottoman Empire,* Sabancı Üni. Sosyal Bilimler Enstitüsü (doktora tezi), 2008a.

----- "Foster-Daughter or Servant, Charity or Abuse: *Besleme*s in the Late Ottoman Empire*", Journal of Historical Sociology,* cilt 21, no. 4, 2008b, (488-512).

Namık Kemal "İskât-ı Cenin", *Hadika,* no. 15, 28 Kasım 1872.

Pakalın, Mehmet Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü,* cilt 2, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1983.

Parlatır, İsmail, *Tanzimat Edebiyatında Kölelik,* Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1987.

Ruff, Julius R., *Erken Modern Avrupa'da Şiddet (1500-1800),* çev. Didem Türkoğlu, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, 2011.

Sak, İzzet, *Şer'iye Sicillerine Göre Sosyal ve Ekonomik Hayatta Köleler (17. ve 18. Yüzyıllar),* Selçuk Üni. Sosyal Bilimler Enstitüsü (doktora tezi), 1992.

Schacht, J., "Umm al-Walad", *The Encyclopaedia of Islam, New Edition,* cilt 10, Leiden: Brill, 2000, (857-859).

St. John, Bayle, *Two Years' Residence In A Levantine Family,* London: Chapman and Hall, 1850.

Şeyhülislam Feyzullah Efendi, *Fetâvâ-yı Feyziye,* haz. Süleyman Kaya, İstanbul: Klasik Yayınları, 2009.

Toledano, Ehud R., *Suskun ve Yokmuşçasına İslâm Ortadoğu'sunda Kölelik Bağları,* çev. Y. Hakan Erdem, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2010.

----- *Slavery and Abolition In The Late Ottoman Middle East,* Seattle: University of Washington Press, 1998.

Tucker, Judith E., *Women in nineteenth-century Egypt,* Cambridge: Cambridge University Press, 1985.

Tugay, Emine Fuat, *Bir Aile Üç Asır,* çev. Şeniz Türkömer, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2013.

Yazbak, Mahmoud, "Minor Marriages and Khıyâr al-Bulûgh in Ottoman Palestine: A Note on Women's Strategies in a Patriarchal Society", *Islamic Law and Society,* cilt 9, no. 3, 2002, (386-409).

Zilfi, Madeline C., *Women and Slavery in the Late Ottoman Empire The Design of Difference,* Cambridge: Cambridge University Press, 2010.

----- "Thoughts on Women and Slavery in the Ottoman Era and Historical Sources", *Beyond The Exotic: Women's Histories In Islamic Societies,* ed. Amira Al-Azhary Sonbol, Syracuse: Syracuse University Press, 2005, (131-138).

Öz: Osmanlı kölelik araştırmalarının ortaya koyduğu üzere cariyeler sahipleri başta olmak üzere etraflarındaki erkeklerin cinsel istismarına karşı savunmasızdı. Sahipler tarafından uygulanan cinsel istismar, cariyelerin hamile kalmasıyla sonuçlanabiliyordu. Bu makale 1790-1880 tarihleri arasında Osmanlı İstanbul'u bağlamında hamile ve çocuk annesi cariyelerin yaşamlarına odaklanmaktadır. Konu, önemli oranda İstanbul'a ait mahkeme kayıtlarına dayanılarak ele alınmıştır.

Anahtar sözcükler: Cariyeler, cinsel istismar, "ümm-i veled"

Concubines, Masters and Who were Waiting in Ambush: Thoughts on Pregnant and Child Mother Concubines in Ottoman Istanbul (1790-1880)

Abstract: The Ottoman slavery studies show that concubines were vulnerable to sexual abuse of mainly their owners and the men around them. The sexual abuse could result in pregnancy of concubines. This article focuses on the lives of pregnant concubines and concubines with children in the context of Ottoman Istanbul between 1790-1880. The subject has been considerably discussed based on the court records of Istanbul.

Keywords: Concubines, sexual abuse, "*ümm-i veled*"